

Flygtninge skaber sprogportrætter på sommerskole

Denne artikel handler om, hvordan brug af sprogportrætter uden for det etablerede undervisningssystem kan være kommunikationsfremmende, fællesskabende, nedbryde sproglige og kulturelle barrierer og skabe lige- og selvværd. Sprogportrættet som metode har tidligere været beskrevet i Sprogforum (Wolf 2014). Metoden har været brugt i tyske og tysktalende skoler siden 1990'erne, men har bl.a. gennem Brigitta Buschs (2018) forskning i Østrig vundet indpas både som forskningsmetode og i det pædagogiske arbejde med børn, unge og voksnes flersprogethed i Danmark. Men "uanset om sprogportrætter anvendes som forskningsmetode eller didaktisk redskab, knytter dets potentiale sig til dets evne til at tegne nuancerede billeder af sproglige repertoarer" (Daugaard, Jensen & Kristensen 2018: 12). Med sproglige repertoarer menes sproglige ressourcer, som en person har tilegnet sig gennem tilværelsen.

Jeg har som pædagogisk konsulent i VIA University College været en del af VIAs sprogpædagogiske forskningsprogrammer i perioden 2011-2018, hvor bl.a. brugen af sprogportrætter har været et forskningsobjekt med henblik på at få indsigt i det komplekse, sammensatte sproglige repertoire, der kendetegner tosprogede børn, unge og voksnes sprog – og ikke mindst hvordan denne viden kan bruges i en pædagogisk sammenhæng. Erfaringer herfra kan læses i *Tæt på 'de nyankomne elever'. Sprogportrættet som redskab i basisundervisningen i dansk som andetsprog* (Daugaard, Jensen & Kristensen 2018). Arbejdet

KITTE SØNDERGÅRD KRISTENSEN

Cand.pæd. i pædagogisk antropologi

Tidligere pædagogisk konsulent og underviser

i tosprogethed og dansk som andetsprog på VIA UC

kittes@stofanet.dk

med nærværende artikels sprogportrætter er foregået i en anden, praksisbaseret kontekst, nemlig i Aarhus Kommunes sommerskole for flygtningefamilier i sommeren 2019.

Hvad er et sprogportræt?

Et sprogportræt er en grafisk visualisering af en persons sprog, der giver mulighed for at reflektere over sproglige erfaringer (Busch 2018: 2). I sin enkleste form anvendes en tom kropssilhuet, der farvelægges, så hver farve eller evt. symboler repræsenterer forskellige sprog eller varieteter af sprog, som samlet udgør et individs sprogverden (se figur 1 og 2). Sprog skal i denne forbindelse forstås meget bredt: Det kan være sprog, man hører/er omgivet af (uden nødvendigvis at forstå), og sprog, man taler, læser og skriver i forskelligt omfang og i forskellige varianter. Der er ikke en fastlagt norm for, hvordan et sprogportræt skal se ud, eller hvilken 'slags' sprog det skal indeholde. Alle typer af sprog gælder. Vi har mødt elever med en meget bred sprogforståelse, der inddrager fx musiksprog, internet-sprog og bandeord (Jensen 2014). Med et sprogportræt som afsæt kan grunden være lagt til samtaler om, hvordan, hvor og hvornår deltagerne har stiftet bekendtskab med sprogene, og hvilken betydning de har i den enkelte deltagers liv.

I mit arbejde med efter- og videreuddannelse af undervisere i dansk som andetsprog har jeg introduceret og opfordret kursister og studerende til at arbejde med sprogportrætter. De har lavet deres egne portrætter og diskuteret dem med de øvrige deltagere for at få metoden ind under huden, hvorefter de er blevet bedt om at lave sprogportrætter med deres elever. Alt efter elevernes alder (fra indskolingselever til voksne på sprogskole) har portrætterne haft forskellig udformning, men gennem arbejdet med sprogportrætterne har underviserne fundet ud af, at elevernes sprogverdener er meget bredere, end underviserne var klar over. Derudover har de oplevet, at eleverne har følt sig set, og at selv tilbageholdende elever begejstret har fortalt om deres sprog og vejen til dem.

Overvejelser over brug af sprogportrætter i en ikke-undervisningssammenhæng

I sommeren 2019 etablerede Aarhus Kommune i samarbejde med Red Barnets Aarhusafdeling en sommerskole for omkring 27 flygtningefamilier på integrationsydelse. Fælles for disse familier er, at de ikke har ret til at holde ferie. Men for at give dem en mulighed for

at holde en 'slags' ferie med deres børn blev de tilbudt en uges sommerskole afholdt på en folkeskole i Aarhus. Der var mødepligt hver dag fra kl. 9-15 og fuld forplejning. Ud over 15 obligatoriske timer med arbejdsrelaterede oplæg og aktiviteter deltog forældre og børn i udflugter m.m. Jeg havde meldt mig som frivillig og bidrog med oplæg om, hvordan man kan støtte sine børns sprog- og fagtilegnelse, selvom man ikke behersker det danske sprog eller måske kun har et sporadisk kendskab til sproget. Derudover havde jeg tilbudt at lave sprogportrætter med de voksne uden helt at have gjort mig formålet klart, men med en nysgerrighed på, hvad en sådan aktivitet kunne føre med sig i dette regi uden for en etableret undervisningssituation.

Jeg har i flere perioder arbejdet med en ressourceorienteret tilgang til forældresamarbejde i børnehaveregi og der erfarer, hvor nemt det er at få tosprogede forældre i tale, når man spørger ind til deres sprog. Jeg har ikke mødt forældre, der ikke har lyst til at fortælle om deres modersmål og øvrige sprog, de taler. På det felt – egne sproglige ressourcer – er de eksperter og besidder en viden, som pædagogen ikke har. At få mulighed for at fortælle om sit sprog kan lukke op for den svære samtale om andre ting i dagligdagen (Biliteracy i børnehaven 2015). I lyset af disse erfaringer gav jeg mig derfor i kast med at igangsætte arbejdet med sprogportrætter på sommerskolen.

Sprogportrætter i funktion

Arbejdet med portrætterne foregik i tre sessioner med tre forskellige grupper:

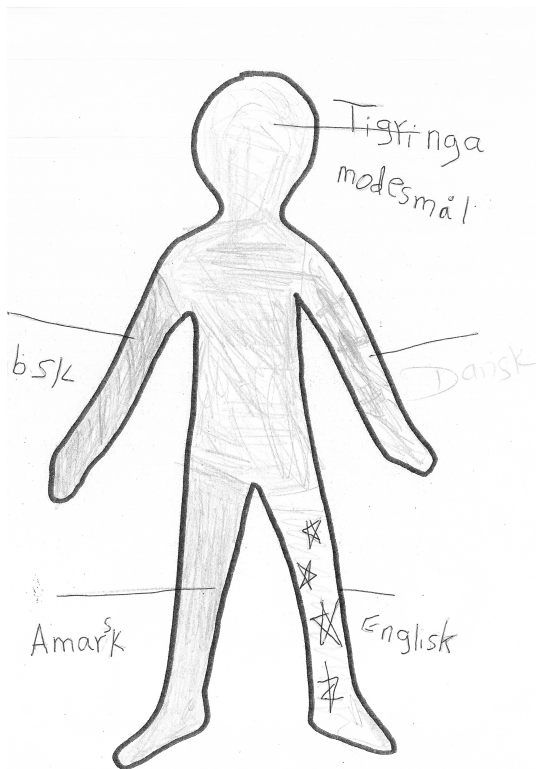
- En gruppe bestående af tre mænd med hhv. arabisk, tigrinya og farsi som modersmål/første sprog
- En gruppe bestående af otte til ti kvinder med hhv. arabisk, tigrinya, farsi, kurdisk og somalisk som modersmål/første sprog
- En tilsvarende gruppe af kvinder og en enkelt mand, men her deltog også tre tolke, der dækkede alle sprogene.

Fælles for alle deltagere var, at de fleste gik på sprogskole, og at deres dansksproglige forudsætninger – med undtagelse af nogle få deltagere – var begrænsede og for norges vedkommende næsten ikke-eksisterende.

Jeg kendte ikke deltagerne og deres sproglige forudsætninger i forvejen og havde derfor gjort mig mange overvejelser over, hvordan

jeg skulle introducere aktiviteten, så det virkede meningsfuldt at blive placeret ved et bord med mig, papir med tomme kropssilhouetter og farveblyanter! Jeg valgte at præsentere dem for to meget forskellige sprogportrætter i A3-størrelse, det ene lavet af en nyankommen tyrkisk elev med tre sprog angivet, og det andet lavet af en etnisk dansk elev med mange sprog i bagagen. Dette for at tydeliggøre og visualisere sprogportrætternes mangfoldighed. Derefter begyndte jeg at lave mit eget sprogportræt, mens jeg forklarede, hvorfor fx spansk og tyrkisk indgik.

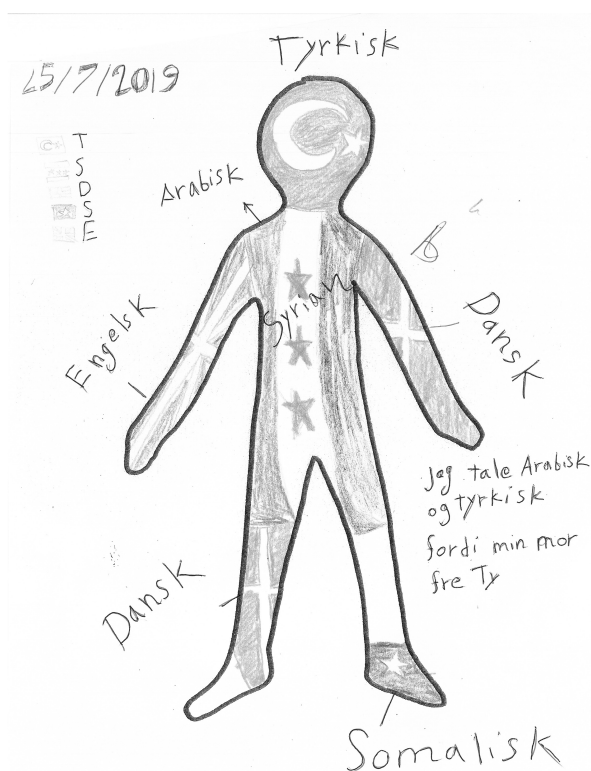
Gruppen med de tre mænd var de første, der blev introduceret for aktiviteten, og inden jeg var færdig, var to af mændene allerede gået i gang og var hurtigt dybt optaget af processen. En af de ansatte fra beskæftigelsesforvaltningen kom hen til vores bord for at se, hvad der foregik, men hun blev straks involveret og var lige så optaget af at lave sit eget portræt som de to mænd af deres. Den anden mand, som kunne meget lidt dansk og havde sværere ved at forstå opgaven, kom også i gang, men ikke med det samme udbytte. Udfaldet af aktiviteten viste sig først og fremmest at blive til en meningsfuld kommuni-

Figur 1. Sprogportræt 1.

kativ situation mellem fire voksne: en syrisk og en eritreisk mand og to etnisk danske kvinder samlet om noget fælles tredje, vores sprog.

De to mænd havde hhv. arabisk og tigrinya som modersmål, men de fire meget forskellige sprogportrætter viste, at vi alle havde forskellige grader af dansk og engelsk til fælles. For de to mænds vedkommende nok til, at vi kunne tale om vores sprog, og hvor og hvordan de var tilegnet. Men det viste sig også, at arabisk var repræsenteret i den eritreiske mands portræt, hvilket gav de to mænd en yderligere kommunikationsplatform, og længe efter at aktiviteten var slut, sås de to i ivrig samtale. I den eritreiske mands portræt indgik ud over tigrinya, dansk, engelsk og arabisk også amharisk, et stort etiopisk sprog (se figur 1). Den syriske mand havde også tyrkisk som et dominerende sprog i sit portræt, da tyrkisk var hans mors modersmål, og han gav også en forklaring på, hvorfor et af portrættets fødder symboliserede det somaliske sprog: Han var blevet ven med en somalier på asylcentret i Danmark, og han havde lært ord på somalisk (se figur 2).

Figur 2. Sprogportræt 2.

Det var fra starten min intention, at flere af de danske frivillige skulle deltage i grupperne for at skabe en følelse af fællesskab og ligestilling på tværs af sprog og etnicitet. Det lod sig af praktiske årsager ikke gøre, så det, der skete i den lille mandegruppe, kom i praksis tættest på denne ligestillingsstanke.

Seancerne i de to kvindegrupper tegnede sig meget forskelligt. I gruppen uden tolk var det svært at forklare opgaven til alle, men til gengæld vakte det glæde, da Lisa – den eneste frivillige i aktiviteten foruden mig – viste sit sprogportræt frem. Arabisk havde nemlig en fremtrædende plads, da hun læser sproget på universitetet. Det gav anledning til gode snakke og sprogsammenligninger. I den sidste kvindegruppe var der tre tolke med, hvilket sikrede forståelse af opgaven, men herefter arbejdede tolkene med deres sprogportrætter på lige fod med de øvrige deltagere. Der var en helt anden dynamik i præsentationen af de enkeltes sprogportrætter i denne gruppe. Alle uden undtagelse stillede sig op foran de øvrige deltagere og fortalte om deres portrætter, og der var opklarende og afklarende spørgsmål fra de øvrige deltagere.

Efterfølgende blev alle sprogportrætter hængt op i kantinen til stor glæde for børnene, der stolt kunne sige, at “den har min mor lavet”.

Sprogportrætternes potentiale

Som det fremgår af ovenstående beskrivelser af arbejdet i de tre grupper, kom sprogportrætterne ikke overraskende til at fungere som et dialogredskab mellem deltagerne. Dialoger, der var med til at nedbryde sproglige og muligvis også kulturelle barrierer, idet mange deltagere fik øjnene op for større eller mindre fællesmængder af sprog (fx arabisk, tysk og fransk), der sammen med det danske, de er i gang med at lære, gjorde kommunikation mulig. Der blev skabt en anden form for fællesskab end det, der blev etableret i andre, mere praktisk og kreativt betonedede aktiviteter på sommerskolen. Et fællesskab, som også omfattede Lisa og mig som frivillige, medarbejderen fra beskæftigelsesforvaltningen og de tre tolke, idet det blev tydeligt, at vi alle bærer flere sprog med os som en vigtig del af vores identitet og vores ageren i verden. Jeg vil også vove den påstand, at arbejdet med og fremlæggelsen af sprogportrætterne var med til at fremme mange af deltagernes selvværd, idet de fik øjnene op for, hvor stor en sproglig ressource, de hver især besad, og at kendskab til flere sprog er et afsæt til at lære nye sprog.

Om sprogportrætter brugt i en forskningsmæssig sammenhæng

skriver Busch: “The portrait has proven to be particularly productive in dealing with questions that foreground a perspective of lived experience of language and concepts such as subject positioning” (2018: 2). Arbejdet med sprogportrætter på sommerskolen var ikke led i et forskningsprojekt. Her er alene tale om et stykke praksisbaseret erfaring, men det viser, at også sprog tilegnet under flugt og på en smertelig baggrund kan fremhæves og tillægges værdi.

Litteratur

- Biliteracy i børnehaven* (2015). DVD. Produceret af Persona film for VIA University College i samarbejde med Aarhus Kommune og med støtte fra Undervisningsministeriets udlodningsmidler. Tilrettelæggelse Mette Bahnsen og Jens Haaning, Persona Film, og Kitte Søndergaard Kristensen, VIA University College. Lokaliseret d. 24. marts 2020 på <https://vimeo.com/104697597>.
- Busch, B. (2018). *The language portrait in multilingualism research: Theoretical and methodological considerations*. Working Papers in Urban Language & Literacies. Paper 236, 1-13.
- Daugaard, L.M., Jensen, N.H. & Kristensen, K.S. (2018). Tæt på ‘de nyankomne elever’.
- Sprogportrættet som redskab i basisundervisningen i dansk som andetsprog. I: Daugaard, L.M., Jensen, N.H. & Kristensen, K.S. (red.), *Nyankomne elever i skolen. Sprogpedagogiske perspektiver på basisundervisning i dansk som andetsprog* (s. 9-29). Aarhus: KvaN.
- Jensen, N.H. (2014). Sprogportrætter kan fortælle hvad elever ved og tænker om sprog. *Sproglæreren*, 3, 29-31.
- Wolf, G. (2014). På opdagelse i elevernes sproglige repertoier – på vej mod en heteroglossisk fremmedsprogsundervisning? *Sprogforum*, 59, 87-94.